

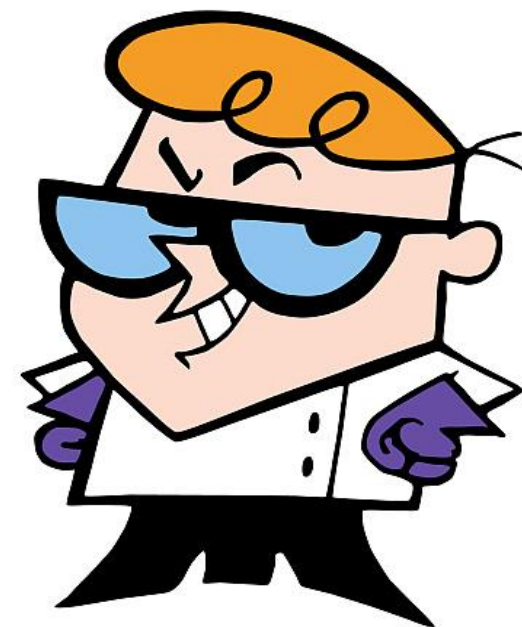
Kísérlet, tesztelés és mérés a társadalomtudományban

Bevett nézet:

- tudományunkat az különbözteti meg más megismerési formáktól, hogy alapvetően
  - **tapasztalatra** épül (+ racionalitás)
- A mai órán a kísérletezés kérdését járjuk körbe (főleg a társadalomtudományokban)

Mi a helyzet a társadalomtudományokban?

- A társadalomtudományok módszertana
  - **Elmélettesztelés**
  - Felfedezés
  - Mérés
- A társadalomtudomány megbízhatósága

Tesztelés nélküli elméletek

•A XIX. század végén - XX. század elején, a szociológia kialakulásának kezdetén voltak olyan társadalomtudósok, akik a körülöttük lévő világban felbukkanó problémákat magyarázó, értelmező elméleteket készítettek. Ilyen szociológus volt például:

- **Ferdinand Tönnies** (1855 - 1936), aki a közösségek eltűnését, a „modern” társadalom megszületését értelmezte.
- **Georg Simmel** (1858 - 1918), aki azt vizsgálta, hogy a pénz megjelenése hogyan változtatja meg az emberek közötti kapcsolatokat.

Még korábban: társadalmi szerződéselméletek

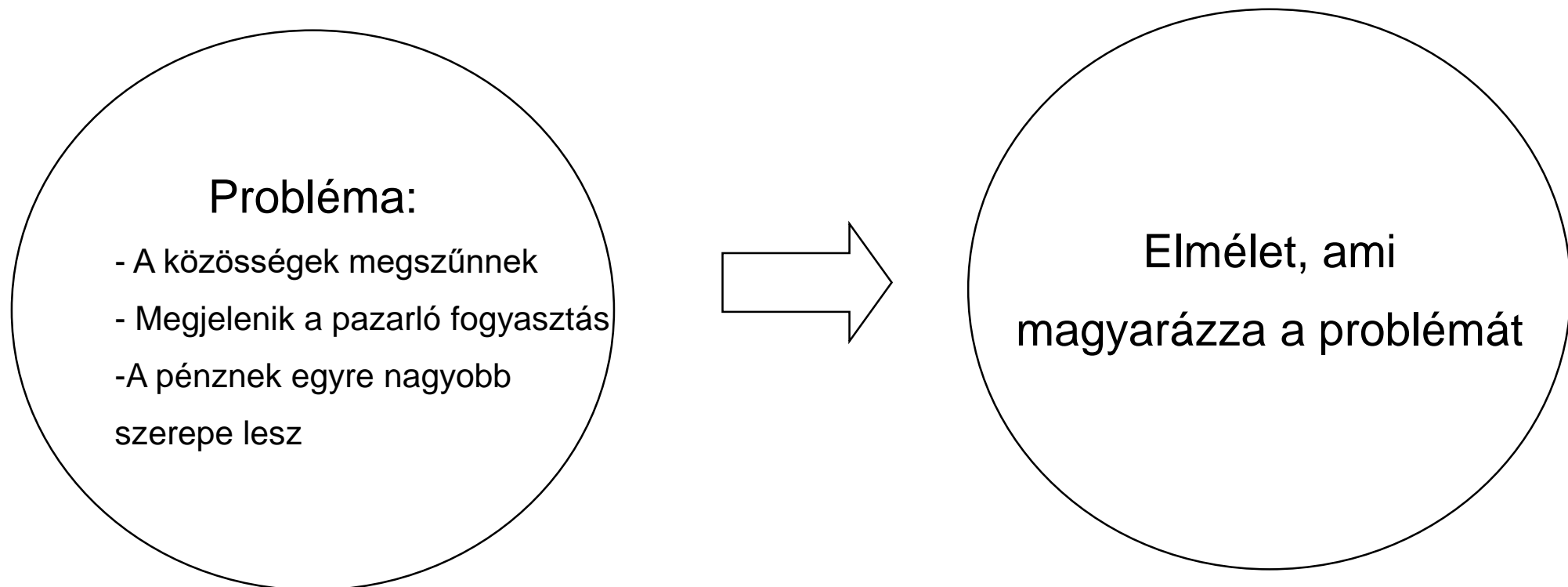

- A politikai hatalom jogszerűségének problémája
- Alkotmány
- Önkéntes lemondás bizonyos jogokról más jogokért cserébe
- Hobbes: versengés „ember embernek farkasa”
- Rousseau: nem természetes állapotból levezetni a jogokat
- Hume: nem szükséges társadalmi szerződés a legitim politikai hatalomhoz

„Karosszék-szociológusok”

- A „karosszék szociológusok” elméletükkel olyannak írták le a világot, amilyenek saját maguk látták.
  - Az elméletek helyességéről vitázni lehetett, de **tesztelésre, ellenőrzésre nem került sor.**
- Ezek az elméletek sematikusán így jellemezhetők:

Teszteléshez: módszeres kutatás

- A társadalomtudósok az elméleteik teszteléséhez **előre rögzített módszertant** használnak.
- A félreértések elkerülése véget először **meghatározták**, hogy milyen **fogalmakat** használnak a kutatás során. (Pl.: rendszerváltás = 1989-90, és nem 1956 vagy 1945)
- Aztán végiggondolják, hogy az ellenőrzés céljából milyen **kutatási módszert** érdemes használni. Sok módszer közül választhatnak, hiszen lehetőség van egy kutatás során
  - **Interjúkat** készíteni
  - **Kérdőíveket** használni
  - **Fókuszcsoportos** beszélgetéseket tartani
  - „Jelen lenni” – **résztevő megfigyelést** végezni
  - **Beavatkozás nélküli adatgyűjtést** végezni

Módszeres kutatás

- Végül rögzítik azt, hogy **kiket kell felkeresni** kutatásuk során.
  - Hiszen nem mindegy, hogy a megkérdezettek milyen mértékig érintettek az adott témában. Érintettségtől függően más és más elemeket emelhetnek ki a körülmények halmazából.

A tesztelés eszközei – az interjú

•Cél: egy adott eseményt átélt, vagy egy adott kérdéstről véleménnyel rendelkező személy **mélyebb gondolatainak, elképzeléseinek, attitűdjeinek a feltárása.**

•Az interjú jellemzői:

- Interjú készítése során **négyszemközti beszélgetésre** kerül sor
- **Előre kialakított kérdéseket használunk**, ezekre szeretnénk választ kapni. Ezekről a kérdésektől **lehetőség van eltérni**, lehetőség van a hosszabb kötetlen beszélgetésre. Az interjú egy típusa (életút int.) akár több napig is tarthat!
- A beszélgetés intimitása lehetőséget ad arra, hogy mélyebb gondolatokat, érzelmeket, vágyakat is körbejárjunk
- Az interjú elhangzottakról **felvétel készül.**
- **Statisztikai eredmény, nagy adathalmaz nincs.**

Részlet egy interjúvázlatból

- 1. Mesélj az egyetem/főiskola, illetve az adott szak kiválasztásának a körülményeiről!
  - 1.1 Középiskolai tanáraid/szüleid támogatták a továbbtanulásodat?
  - 1.2 Hol/mit szerettél volna leginkább tanulni?
- Ha nem a jelenlegi területen szeretett volna tanulni:
  - 1.2.1 Miért nem ezen a területen tanultál tovább?
  - 1.2.2 [Ha valahol elutasították a felvételi kérelmét, vagy nem tették lehetővé a felvételit] → Véleményed szerint szerepet játszott ebben az, hogy nem kívánt az adott felsőoktatási intézmény fogyatékossgal élő jelentkezőt felvenni?
- 1.3 Miért ebbe [ahol az interjú készül] a felsőoktatási intézménybe adtad be a felvételi kérelmed?
- 1.4 Milyen – egy fogyatékossgal élő hallgató számára fontos – információid voltak erről a felsőoktatási intézményről? Honnan/hogyan jutottál hozzá ezekhez az információkhoz?

A tesztelés eszközei – a kérdőív

.Cél:

- Könnyebben megfogalmazható gondolatok, **vélemények gyűjtése sok embertől.**

.A kérdőív jellemzői:

- Sokszor **nem is találkozik** a kérdőív kialakítója azzal, aki a kérdőívet kitölti.
- **Előre kialakított kérdéseket** használunk, ezekre szeretnénk választ kapni
- Ezekről a kérdésektől **nem térhetünk el**, hiszen minden egyes válaszadónak ugyanazt a kérdőívet kell látnia, kitöltenie.
- A beszélgetésnek **nincs intimitása**, a mélyebb érzelmek, gondolatok feltárására kevésbé van mód.
- Sok kérdőívet kell kitöltetni sok emberrel, az **eredményeket nagy sokaságra vonatkoztatjuk.**

Részlet egy kérdőívből

• Ön szerint kik lesznek a szegények? Akik...

• Jelölje egyetértését egy olyan skálán, ahol az „1” jelentése az „egyáltalán nem”, az „5” jelentése a „teljes mértékben”.

•	1	2	3	4	5	Nincs válasz
• elisszák a pénzüket	—	—	—	—	—	—
• felelőtlenek	—	—	—	—	—	—
• nem akarnak dolgozni	—	—	—	—	—	—
• nincs munkalehetőségük	—	—	—	—	—	—
• sok a gyerekük	—	—	—	—	—	—
• öregek	—	—	—	—	—	—
• elmaradott vidéken élnek	—	—	—	—	—	—
• tanulatlanok	—	—	—	—	—	—
• balszerencsések	—	—	—	—	—	—
• szakképzetlenek	—	—	—	—	—	—

A tesztelés eszközei – a fókuszcsoport

.Cél:

- Könnyebben megfogalmazható gondolatok, **vélemények gyűjtése emberek egy csoportjától.**

.A fókuszcsoport jellemzői:

- **5-10 résztvevő** van jelen, ezek a személyek **előre meghatározott kérdéseket járnak körül** a beszélgetés vezetőjének (**moderátor**) irányításával
- Több ember együttes részvétele a **beszélgetést gerjeszti**, az **érdeklődést jobban fenntartja**
- Lehetőség van a fókuszcsoporton jelen lévők között interakció megfigyelésére is. Az interakciók megfigyelése nyomán **olyan ismereteket hozhat felszínre, melyek a hagyományos interjúk során nem** kerülnének a kutató látóterébe.
- A fókuszcsoportokon elhangzottakat **rögzítik** (filmen és hangfelvétellel).

Egy fókuszcsoporthoz való szoba

A tesztelés eszközei – beavatkozásmentes vizsgálatok

.Cél:

- Az emberi tevékenység **tárgyi termékeinek** vizsgálata.

.Az adatforrás elemzése lehet:

- **Statisztikai adatok** másodelemzése
- **Szövegek elemzése** (parlamenti jegyzőkönyv, újság, rádióműsor)
- **Nem szöveges információk** elemzése (nemzeti jelképek, divat, szemét, fotók, reklámok stb.)

Egy bankjegy elemzése

A tesztelés eszközei – résztvevő megfigyelés

.Cél:

- emberek viselkedéséről, véleményeiről, megnyilvánulásairól **információ gyűjtése személyes jelenlét által**

.A megfigyelés főbb jellemzői:

- **Hosszú ideig tart**
- **Több lehetséges szerep van** (egészen részt vevő, megfigyelőként részt vevő, résztvevőként megfigyelő, egészen megfigyelő)
- **Etikai kérdéseket vet fel**

Résztevő megfigyelések

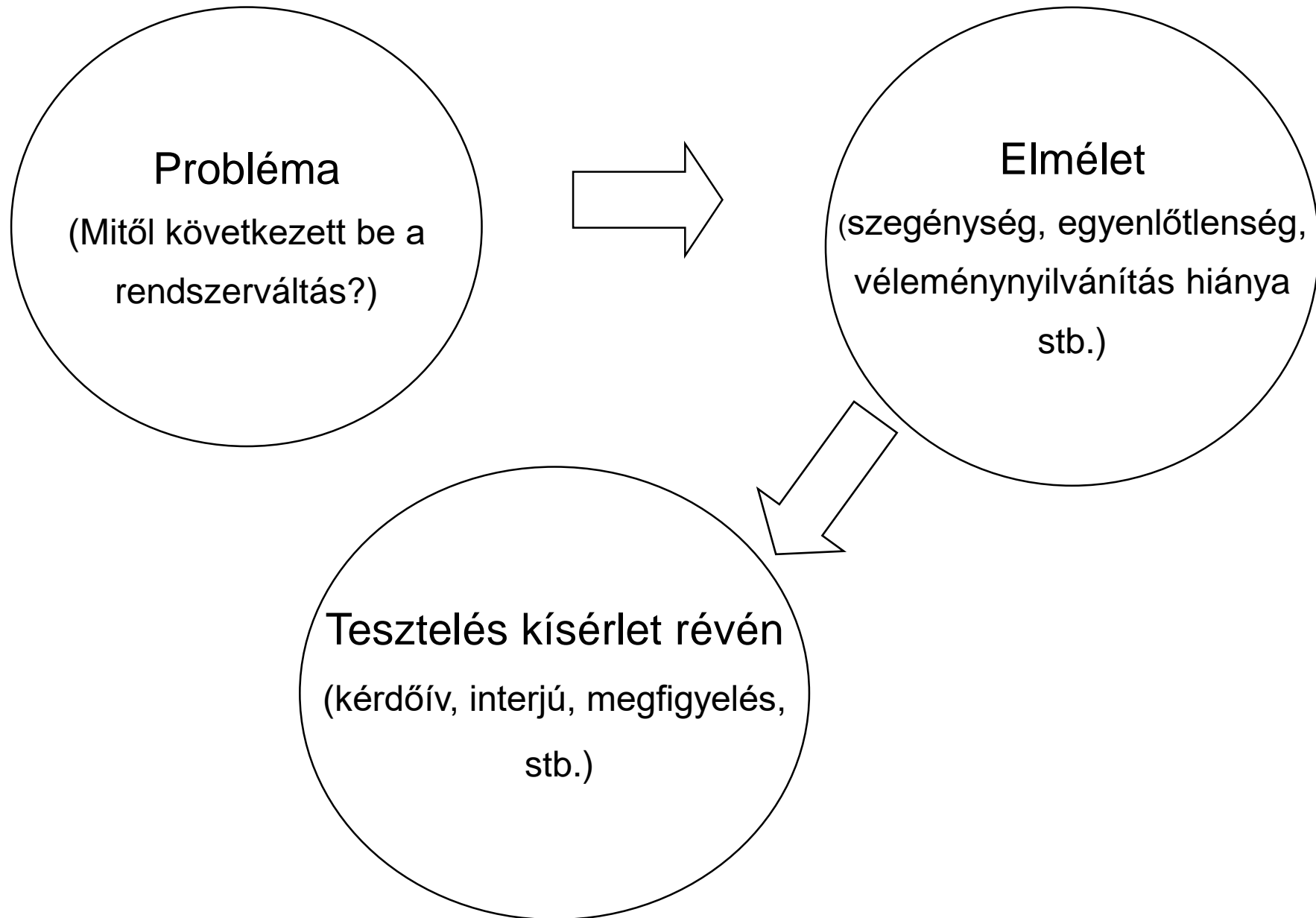

•„A sátánista szekta”

•*Mark Daly angol újságíró hónapokat töltött el a dél-stockporti rendőrség kötelékében, hogy megfigyelje, a rendőrök valóban előítéletesen viselkednek-e a pakisztáni vagy a fekete bőrű bevándorlókkal szemben. Daly hosszú időn át tökéletesen játszotta a rendőrszerepet, s például nem kezdett soha a színesbőrűekről szóló rasszista viccek mesélésébe, a „kollégák” által mesélt vicceken viszont – a cél érdekében – nevetnie kellett, „és idióta tanoncként kellett viselkednem” – írja cikkében (2003).*

A tesztelés eredményei

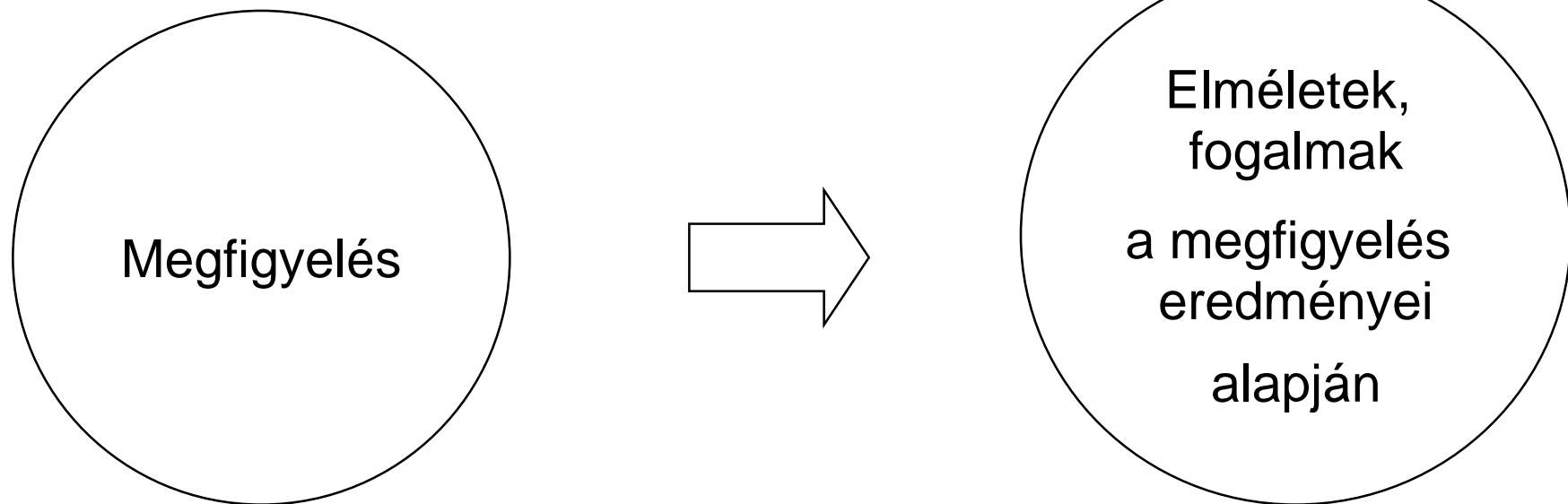
Az előadás felépítése

- A társadalomtudományok módszertana
  - Elmélettesztelés
  - **Felfedezés**
  - Mérés
- A társadalomtudomány megbízhatósága

Kísérletek, amelyek a felfedezést célozzák

- Valamikor **nem elméletek tesztelése** a célja a társadalomtudósoknak
- Előfordul, hogy egy **új, ismeretlen területet kívánunk megismerni**. Ekkor a kísérletezés célja az, hogy újabb és újabb információkhoz jussunk hozzá.
- Ezeknek az eredményeknek köszönhetően jönnek létre fogalmaink, feltevéseink.

Egy példa a felfedezést célzó kísérletre

•A **kulturális antropológus** például egy új kultúrával találkozáskor kezdetben tartózkodik attól, hogy értékeljen és értelmezzen. Elsődleges feladata a **primer információk** összegyűjtése.

- Az afrikai lelék nagyon tisztelik a tobzoskát.
- Balin kakasviadalokat rendeznek, amelyen a helyi közösség meghatározott tagjai részt vesznek. Láthatóan egy szabályrendszere van a kakasviadaloknak.
- A Trobriand-szigeteken élők úgy gondolják, hogy a gyerekeket Baloma isten adja a nőknek. A nemi aktusnak nincs köze a gyereknemzéshez.

•A **primer információk összegyűjtése nem zárja ki az antropológusi jelenlétet és az ebből következő megértést.**

Egy példa a felfedezést célzó kísérletre

.Csak elegendő információ összegyűjtése után lehet próbát tenni elmélet kialakítására.

.PI.: A tobzoska tisztelete a lelék világképével magyarázható. A rendnek és átláthatóságnak nagy szerepet tulajdonító lelék a tobzoskát ebben a világképben elhelyezni nem tudják.

.Ez az oka az állat kiemelt jelentőségének.

Az előadás felépítése

- A társadalomtudományok módszertana
  - Elmélettesztelés
  - Felfedezés
  - **Mérés**
- A társadalomtudomány megbízhatósága

Példa a mérést célzó kísérletre

•Az első népszámlálást Magyarországon II. József rendelte el 1784-ben, három éven keresztül tartott.

•A népszámlálás célja információ gyűjtése volt, több történész szerint elsősorban a besorozható újoncok számának a megállapítását célozta.

•Az összegyűjtött adatok NEM elméletek igazolását célozták, és NEM is a felfedezést célozták. A cél csupán a MÉRÉS.

•Ugyanilyen MÉRÉS napjainkban például a pártok támogatottságáról történő információ gyűjtése is.

Az előadás felépítése

- A társadalomtudományok módszertana
  - Elmélettesztelés
  - Felfedezés
  - Mérés
- A társadalomtudomány megbízhatósága**

A módszerek összefüggése

.Példa a módszerek összefüggésére:

- a pártok támogatottságát már régóta mérik a kutatóintézetek,
- egy idő után érdekes felfedezést tettek a kutatók. Választások után azoknak a száma, akik úgy nyilatkoztak, hogy a *választásokon nyertes pártra szavaztak, magasabb volt azoknak az embereknek a számánál, akik valóban az adott pártra szavaztak.*
- ezek az adatok hozzájárultak több, a közvélemény működésével, dinamikájával kapcsolatos elmélet kialakításához. (Például: utánfutó elmélet, hallgatás spirálja, többségi hatás)

Példa komplex kérdésre

„Ha Líbia most fokozza az Amerika ellen irányuló terrorista tevékenységét, és ha mi növeljük a Líbiára kirótt büntetéseket, annak elkerülhetetlenül az lesz a vége, hogy az USA háborút indít és végül megszállja ezt az országot, ami baj lenne.”

„Egyetért”

„Nem ért egyet”

„Bizonytalan”

•A kérdés elemei:

- 1. Fokozza-e Líbia az USA elleni terrorista tevékenységet, és ezért az USA növeli-e a kirótt büntetéseket?
- 2. Elkerülhetetlen-e vagy sem a háború Líbia ellen?
- 3. Megszállja-e Líbiát az USA?
- 4. Jó-e ez vagy rossz?

Példa komplex kérdésre: lehetséges értelmezések

	A háború valószínű, de nem elkerülhetetlen.	Elkerülhetetlen a háború.
Az USA megszállja Líbiát, és ez rossz.		
Az USA megszállja Líbiát és ez jó.		

Megbízhatóság a társadalomtudományi kutatásban

•Lehetséges problémák:

- **Reprezentatív minta** (a populáció minden tagjának azonos esélye van bekerülni) ezért a vonalas telefonos kérdezés torzíthat, nem mindenkinek azonos az esélye, hogy egy ilyen vizsgálatban megkérdezzék,
- Közvéleménykutató cég **vélelmezett politikai hovatartozása** (a megkérdezettek ennek függvényében működhetnek együtt)
- Mit **gondolnak az emberek arról a kérdésről**, amiről éppen kérdezik őket? (hallgatás spirálja)
- **Tudhatnak-e** válaszolni megalapozottan a feltett kérdésre?

Megbízhatóság a társadalomtudományi kutatásban

•Lehetséges problémák

- a társadalomtudós **saját elképzelései**, gondolatai, előítéletei **befolyásoló erővel bírhatnak** magára a társadalomtudósra, ez a kérdésfeltevésre, az eredmények értékelésére hatással van (ez persze a természettudományra is igaz)
- a társadalomtudomány esetében a **kutatás résztvevői** (akiket megkeresünk, akiket kérdezőnk bizonyos témákról) **befolyásolhatják a társadalomtudósokat.**
- Lehetséges, hogy a kutatók **személyesen is érintettek** az adott társadalmi problémában, ami befolyásolhatja az ítélikéességüket.

A társadalomtudományok védelmében

.Az összegyűjtött előfeltevések szerint arra gondolhatnánk, hogy a társadalomtudomány a természettudománnyal összehasonlítva kevésbé megbízható.

.Azonban a társadalomtudománynak (is) vannak olyan jellemzői, amelyek a megbízhatóságot növelik. Ezek a(z)

.standard módszerek

.reprodukálhatóság

.interszubjektivitás

A standard módszerekről

- A szociológia (pszichológia, antropológia stb.) **standard módszerekkel dolgozik**. Szigorú szabályok határozzák meg
- hogyan készítsünk elő egy adatgyűjtést (pl.: milyen fogalmakkal dolgozunk)
- hogyan bonyolítsunk le egy kísérletet (milyen kérdőívet vagy kérdéstípusokat használunk, hogyan kerülhetjük el a befolyásoló kérdéseket stb.)
- miként kell/szabad értelmezi az eredményeket (adathalmaz elemzésének statisztikai szabályai, fókuszcsoportokon elhangzottak értelmezése stb.)

Reprodukálhatóság

•A **reprodukálhatóság** – az, hogy egy kísérletet meg tudunk ismételni – az **interszubjektivitást teszi lehetővé**. Ha például kérdéses számunkra az, hogy a jövődöbeli történelemtanárok valóban rasszisták-e, újabb vizsgálatot lehet lebonyolítani, ami igazolhatja vagy cáfolhatja a korábbi kutatási eredményeket.

•A standard módszerek teszik lehetővé azt, hogy a reprodukció során ugyanolyan adatgyűjtési technikát alkalmazva tudjuk ellenőrizni a korábbi eredményeket. **Lehetővé válik több kutatási eredménynek az összehasonlítása.**

Az interszubjektivitás

- A tudományos közösség tagjai egy társadalomtudományi kutatás részleteit megismerve **kritikát mondhatnak a kutatás előkészítésére**, lebonyolítására, vagy éppen az eredmények értékelésére vonatkozóan. Fontos tehát a nyilvánosság és a hozzáférhetőség.
- Magyarországon és külföldön is többször sor került már arra, hogy a kutatás részleteinek megismerése után a társadalomtudósok **kétségbe vonták az adott vizsgálat eredményeit**. Például:
  - jövendőbeli történelemtanárok rasszizmusával kapcsolatos kutatási eredmények
  - az amerikaiak tényleg szeretnek dohányozni?
  - 500 fős mintán zajló kutatás alapján mekkora sokaságra tudunk általánosítást levonni?
  - és mi a helyzet a telefonos lekérdezésekkel? stb.

A társadalomtudományok megbízhatóságáról

- A társadalomtudományokat
- az **interszubjektivitás**
- a **standard módszerek** használata
- és a **reprodukálhatóság** miatt tekinthetjük megbízható tudománynak.
- Emiatt **nincs lehetőség arra**, hogy
- a tudósok az eredményeket bárhogy értelmezzék,
- a kutatás résztvevőit befolyásolják,
- a társadalomkutatókat a saját elképzelésük befolyásolja,
- a kutatás résztvevői a társadalomkutatókat befolyásolják.
- Ezek a jellemzők lehetővé teszik, hogy a társadalomtudományi kísérletek eredményeit elmélettesztelésre, felfedezésre vagy éppen mérésre tudjuk használni!

Fogalmak

.Reprezentatív minta: a populáció minden tagjának azonos esélye van bekerülni a vizsgálatba

.Interszubjektivitás: kölcsönösen tudatos; egy társadalomtudományi kísérlet módszertana, eredménye nyilvános, így kritizálható, alakítható

.Reprodukálhatóság: megismételhetőség